

Mormintele tumulare de la Verbița (jud. Dolj)

DUMITRU BERCIU și PETRE ROMAN

În 1949, Colectivul șantierului arheologic Verbicioara a efectuat, printre altele, și cercetarea¹ a trei movile funerare situate în marginea de vest a pădurii Verbicioara, în dreapta unui drum care, de-a lungul lizierei, face legătura cu Verbița.

Studiile paleopedologice asupra profilului unei movile din Poiana Pleniței², amplasată, ca și cele de la Verbița, într-o zonă cu sol brun-roșcat, au arătat că în momentul ridicării lor, în regiune existau „factori naturali cu caracter stepic”³.

Movila I se afla chiar la marginea pădurii, la cca. 20 m de drunul amintit. Cu un diametru de 20 m, nu depășea 0,60 m în înălțime. Din cauza rădăcinilor copacilor, săpătura a afectat doar partea ei centrală, prin două secțiuni: una pe direcția est-vest (de 3×1 m), alta pe direcția nord-sud (de $2,50 \times 1$ m). La adâncimea de un metru de la suprafața movilei și de 0,40 m de la aceea a nivelului antic, s-a descoperit scheletul unui adult (fig. 1/1), culcat pe spate, cu picioarele strinse și căzute pe dreapta, mîna stîngă întinsă pe lîngă corp, iar dreapta ușor îndoită și cu palma pe bazin. Pe oase s-au observat urme slabe de oceru roșu. Scheletul era orientat nord (capul) — sud (picioarele). La picioare s-au găsit două vase (pentru poziție, vezi fig. 1/1, numerele 1 și 2 încercuite). Vasul nr. 1 (fig. 2/1) este o cană, lucrată din lut amestecat cu mică și pietricele. În spărtură, este de culoare cărămiziu-albicioasă. Exteriorul, de culoare castanie închisă, a fost lustruit. Corpul vasului este globular și reprezintă $2/3$ din înălțime. Gîtul este cilindric, marginea ușor îndoită. O toartă cu secțiunea ovală, lată de 4 cm la mijloc, unește marginea cu umărul vasului. Pe partea opusă torții, pe umăr, o „potcoavă” în relief cu deschiderea în jos este singurul ornament. Dimensiunile vasului: înălț. 23,3 cm, diam. gurii 13,4 cm, înălț. gîtului 9 cm.

Vasul nr. 2 (fig. 2/2) era așezat la 10 cm distanță de primul. Este lucrat tot din lut amestecat cu mică și pietricele mărunte, de culoare variabilă între cenușiu-cărămiziu și castaniu închis. Exteriorul, de culoare castanie închisă, a fost lustruit. Forma este aceea de castron cu corp bombat, gît în formă de pilnie. Pe linia de maximă rotunjime sînt fixate două torți tubulare, late de 3,4 cm la mijloc. Ornamentarea constă din două grupe simetrice de cîte trei proeminențe, realizate în tehnica găuri-butoni obturate. Dimensiuni: înălț. 20 cm, diam. gurii 24 cm, înălț. gîtului 5,5 cm.

Movila II, situată la 30 m vest de movila I, avea o formă ușor ovală, cu axul nord-sud de 16 m, cel est-vest de 19 m. În zilele noastre, peste movila antică s-a ridicat o alta cu semn de hotar, astfel încît înălțimea actuală de 1,20 m nu este cea reală. Săpăturile au cuprins întreaga arie acoperită de movila de hotar: o suprafață de 6×6 m în centru și două mici secțiuni de 2,30 și 1,90 m lungime și 0,70 m lățime, în partea de nord. Sub nivelul humusului antic s-a găsit scheletul unui copil, foarte prost conservat. S-au recuperat cîteva oscioare și fragmente de craniu. Scheletul, orientat nord-nord-est 8° — sud-sud-vest 188° , fusese așezat pe spate cu genunchii strînși

¹ Săpături efectuate de D. Berciu, ajutat de Seb. Morintz ca student.

² M. Popovăț, C. Nicolaescu Ploșor și M. Spirescu,

Comunicările Academiei R.P.R., tom 7, 1957, 3, p. 369—375.

³ *Ibidem*, p. 373.

și căzuți pe dreapta (fig. 1/2); mina dreaptă, îndoită din cot, avea palma pe piept; mina stângă era întinsă în lungul corpului. Lângă mina dreaptă s-a găsit o verigă din sîrmă subțire de argint (fig. 1/3) cu secțiunea rotundă și capetele apropiate. Diametrul de 12 mm, secțiunea de 2 mm. În jurul scheletului s-au găsit bucăți mici de cărbuni. La picioare erau două vase din lut, aproape măcinate din cauza umidității. Unul dintre vase s-a putut reconstitui (fig. 2/3). Este o cană simi-

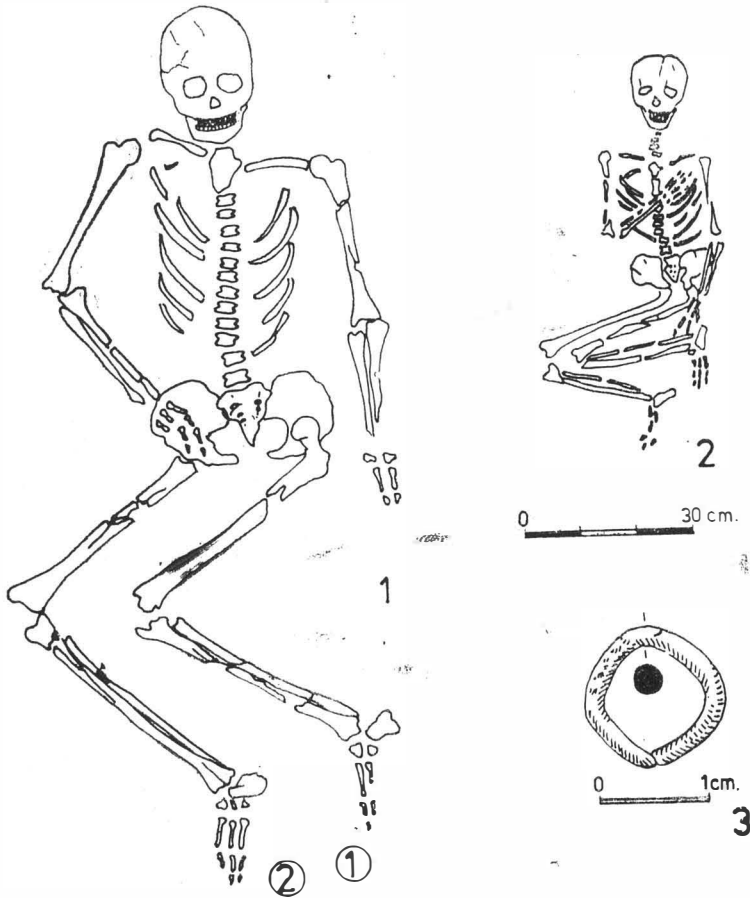

Fig. 1. Verbița. 1 Mormintul din movila I; 2 mormintul din movila II; 3 verigă de argint din movila II.

lară celei din movila I (fig. 2/1). Corpul globular reprezintă 2/3 din înălțimea totală a vasului (de 22 cm). Gîtul, cilindric, este înalt de 6,5 cm. O toartă, în bandă lată de 4 cm, unește marginea de umărul căinii. Pe partea opusă torții este aplicată o proeminență-apucătoare lată de 3,5 cm. Al doilea vas n-a mai putut fi reconstruit. După fragmentele păstrate au putut fi imaginate profilul și torțile. Este un vas cu 2 torți laterale, în bandă, asemănătoare vasului din movila I (fig. 2/2). La fel și profilul corpului. Pe fragmentele conservate nu era nici un fel de ornament.

Movila III, situată la 60 m vest de movila II, pe un teren arabil, este rotundă, cu diametrul de 19 m. Înălțimea : 0,70 m. Într-o casetă de 8 × 8 m s-a descoperit un mormint de înhumație, cu schelet foarte prost conservat și craniul complet măcinat. Mortul zăcea pe spate, cu picioarele strînse și căzute pe dreapta, mina dreaptă pe abdomen cea stîngă pe piept. Orientare : nord-nord-est 12° – sud-sud-vest 192°. În jur, erau urme imprimare de frunze. Spre sud-vest de schelet, la adîncimea de 0,30 m de la nivelul solului actual, adică cu 0,40 m mai sus de nivelul de zacere al celui îngropat, cam în dreptul picioarelor s-a găsit un craniu de rumegător (bovină). La picioarele mortului erau două vase foarte prost conservate. S-a putut reconstitui o cană (fig. 2/4), cu corp globular (înalt de 16,4 cm), gît cilindric (după fragmentele păstrate, înalt de cea 7 cm), toartă în

bandă care, ca și la celelalte exemplare, unea marginea cu umărul vasului. Umărul vasului era ornamentat cu două șiruri de adăncituri rotunde. Pe linia de maximă rotunjime se află trei reliefuri în formă de potcoavă cu deschiderea în jos. La exterior, ele sînt mărginite de un șir de adăncituri

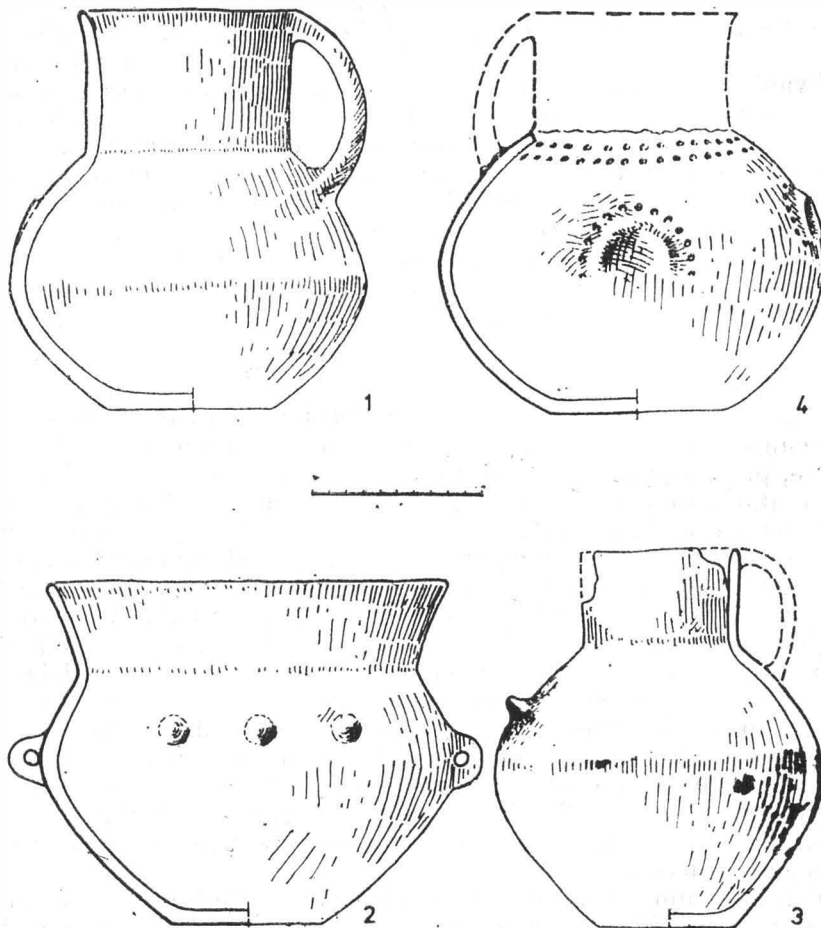

Fig. 2. Verbița. 1, 2 vase din movila I; 3 cană din movila II; 4 cană din movila III.

rotunde ca și cele de pe umăr. Din al doilea vas nu s-au păstrat decît cîteva mici fragmente decorate cu adăncituri rotunde, superficiale. Forma nu s-a putut reconstitui.

Chiar de la primele mențiuni în literatură, D. Berciu a apreciat că „inventarul mormintelor de la Verbița dovedește prezența în perioada timpurie a bronzului a unei ceramici care se sprijină pe grupul mormintelor cu ocră din perioada precedentă, oferind de asemenea legături complexe cu cultura Glinei III și seria culturilor bronzului timpuriu de la noi”⁴. Cu alt prilej⁵, tot primul dintre semnatarii rîndurilor de față arăta, făcînd o legătură culturală și cronologică cu mormintele tumulare de la Cașolț, că orizontul Verbița corespunde Glinei III—Schneckenberg timpuriu „care poate fi considerat un orizont Protoglinei III, în care se sesizează încă destul de clar acțiunea factorului răsăritean și nord-estic”⁶.

⁴ D. Berciu, SCIV, 5, 1954, 3—4, p. 352.

⁵ Idem, *Contribuții la problemele neoliticului în România*

în lumina noilor cercetări, București, 1961, p. 150.

⁶ *Ibidem*.

Vlad Zirra⁷ a grupat mormintele tumulare din Oltenia în două etape cronologice, cele de la Verbița formînd, singure, etapa a II-a, mai nouă, situată la începutul epocii bronzului și paralelă cu etapa a III-a (postusatoviană) a mormintelor tumulare din Moldova și cu cele mai tîrzii morminte de la Brăilița⁸.

În 1961, au fost publicate fotografiile a două vase din tumulul I⁹ (vezi, la noi, fig. 2/1,2). Ele au atras imediat atenția lui István Bóna¹⁰ care a considerat cana de la Verbița înrudită cu formele Schneckenberg și Somogyvár¹¹. Pentru I. Bóna, baza principală a grupului Schneckenberg este un grup egeean care, îmbogățit cu elemente Bubanj III—Belotić—Bela Crkva, a sosit în Transilvania puțin mai tîrziu ca Somogyvár și s-a amestecat cu o populație care a imigrat (!!) acolo de la nord și est de Carpați. Grupul oltenesc Glina III ar demonstra, după el, cultura acestei populații sudice, dar mai puțin amestecată cu elemente străine¹². Cît privește mormintele tumulare, I. Bóna evidențiază două tipuri: unul din care fac parte tumuli asemeni celor de la Kárhó-zotthalom (din regiunea Tisei), Corlăteni, Plenița și Endže comparabili cu cei din nordul Mării Negre, deci au o origine estică incontestabilă și tumulii de tip Livezile (fost Cacova, Vlădháza), Verbița, Belotić-Bela Crkva, Negrișori care diferă de primul tip atît prin rit cît și prin materialul arheologic¹³ și aceștia sînt de origine sudică. În esența sa, punctul de vedere al lui I. Bóna este împărtășit și de István Ecsedy¹⁴.

Cele trei morminte tumulare de la Verbița, prin caracteristicile lor: movile cu diametru mijlociu, scunde, cu morminte în gropi puțin adînci, aproape la nivelul solului antic, cu schelete întinse pe spate, picioarele strînse, orientarea nord-sud, ocră puțin sau deloc, inventar ceramic, formează o grupă unitară, bine individualizată în raport cu alte descoperiri de morminte tumulare aflate în apropiere (ca cele de la Plenița)¹⁵ sau mai îndepărtate de ele, ca cele din valea Dunării¹⁶. Există, precum se știe, morminte tumulare de înhumăție (cele mai multe) dar și de incinerăție¹⁷; morminte cu construcții de lemn, ciste, ringuri, mantale de piatră; morminte fără inventar (cele mai multe) dar și cu inventar; cu sau fără ocră; cu sau fără ofrande. Varietatea se observă și la orientare și la poziția de zacere în groapă. Cu toate că înregistrăm o atît de mare diversitate, toate conservă, în proporții mai mari sau mai mici, elemente comune care-și au originea în ținuturile nord-pontice. În multe cazuri însă, ele se asociază cu numeroase elemente ale fondului local, preexistent și asimilat, sau ale grupelor contemporane născute din mediul local. Prin urmare, mormintele tumulare pot aparține: a) unor descendenți ai grupelor nord-pontice imigrate care și-au însușit obiceiuri și bunuri culturale locale; b) unor grupe etno-culturale locale care au copiat elemente din ritualuri străine; c) unor grupe rezultate din simbioza celor imigrați cu localnicii.

Judecarea corectă a descoperirilor este, așadar, dependentă de atribuirea culturală și încadrarea cronologică a acestora.

Ceramica din inventarul mormintelor de la Verbița este de pus, fără ezitare, în legătură cu aceea a culturii Glina. Pentru comparație avem la dispoziție trei căni și un castron. Cănila, toate cu corp globular, gît cilindric, toartă în bandă, au o construcție similară: corpul reprezintă 2/3 din înălțimea vasului. Un exemplar identic, din colecția Istrati Capșa, provine dintr-o așezare distrusă, situată pe marginea înaltă a terasei Dunării de la Hinova¹⁸. Și cana de la Hinova are aplicată pe partea opusă torții o „potcoavă” în relief cu deschiderea în jos ca pe vasele de la Verbița (fig. 2/1,4). Ea constituie însă și un reper cronologic important: în zonă (Ostrovu Corbului-Cliuci) se găsesc așezări Coțofeni finale „datate” cu importuri Vučedol tîrzii și suprapuse de așezări Glina în care s-au

⁷ MIAKișinău, 1960, p. 109—110.

⁸ *Ibidem*, p. 110.

⁹ D. Berciu, *Dacia*, N.S., 5, 1961, fig. 17/1, 2.

¹⁰ *Alba Regia* 4/5 (1963—1964), Székesfehérvár, 1965, p. 53—54.

¹¹ *Ibidem*, p. 53.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*, p. 58.

¹⁴ A. Janus Pannonius *Múzeum Évkönyve*, 23 (1978), Pécs, 1979, p. 113—114.

¹⁵ C. S. Nicolaescu Ploșsor, Oltenia, cartea I, fasc. 6, 1923, p. 81—87; D. Berciu și colab., *SCIV*, 2, 1951, 1, p. 2:39; idem, *SCIV*, 3, 1952, p. 163—166. Deși despre mormintele

de la Plenița datele publicate sînt incomplete și uneori contradictorii, rezultă totuși că ele au dimensiuni mai mari, orientarea vest-est, că au mai mult ocră, uneori construcții din lemn și că nu posedă inventar ceramic.

¹⁶ Exemplificăm cu „Măgura Barbului” de la Rast (C. S. Nicolaescu-Ploșsor, *SCIV*, 2, 1951, 1, p. 275—276).

¹⁷ Ca exemple, numim: Moldova Veche (inedit, cercetări P. Roman) și Târnava (Bogdan Nikolov, *Arheologia Sofia*, 18, 1976, 3, p. 44—45, fig. 14).

¹⁸ I. Nestor, *Der Stand...*, 22. BerRGK (1932), 1933, p. 69, nota 264, pl. 12/2; D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, Craiova, 1939, fig. 106/1. Datele despre stațiune provin din însemnările făcute pe teren de către D. Berciu

aflat elemente comune cu grupele Belotić-Bela Crkva, Vinkovci, Somogyvár, Máko¹⁹. Dealtfel, în aria amintitelor grupe aflăm și bune analogii pentru exemplarele noastre²⁰.

În comparație cu alte așezări Glina din Oltenia, ca și din restul țării, exemplarele de la Verbița și Hinova indică un moment tipologic distinct, evoluat. În primul dintre cazuri, cămile au gîtul fie mai înalt reprezentînd jumătate sau mai mult din înălțimea totală a vasului (mai ales în aria transilvăneană)²¹ — fie nediferențiat, curbat sau aplecat spre exterior²².

Castronul din movila I (fig. 2/2) este o formă tipică și frecventă în așezările culturii Glina²³. El seamănă însă „pînă la identitate”²⁴ cu o descoperire similară făcută la Apa Sărată. Ultimul exemplar, expus în muzeul din Cîmpulung Muscel, se deosebește de primul doar prin plasamentul tortiilor tubulare (ușor deasupra și nu pe maxima curbură) și a grupelor de butoni ornamentali (situați pe maxima rotunjime a vasului, nu deasupra).

Analogiilor inventarului mormintelor de la Verbița cu acela din mormintele în ciste din nordul Munteniei centrale li se adaugă și detalii de ritual: orientarea, atît cît este cunoscută, a unor schelete din mormintele—ciste este sud—nord sau nord—sud; peste unele s-au ridicat mobile funerare²⁵. Tumuli peste ciste s-au descoperit, foarte recent, și în aria Schneckenberg din sud-estul Transilvaniei²⁶, iar grupe de morminte tumulare sînt cunoscute atît din estul cît și din vestul ultimei provincii²⁷. Ritualul fusese așadar deja integrat în mediul local. Și încă de multă vreme, dacă avem în vedere deosebirile față de formele originare²⁸.

Cum am mai spus, M. Garașanin a subliniat trăsăturile comune dintre Glina III—Schneckenberg și grupul Belotić-Bela Crkva²⁹. În lumina recentelor observații stratigrafice de la Ostrovu Corbului, aceste relații s-au petrecut în cursul fazei finale (IV) a culturii Glina, într-o perioadă post Coțofeni și post Vučedol³⁰. Recent, P. Roman a deosebit în evoluția culturii Glina patru mari perioade (faze): de formare, clasică (Braneț), faza Govora Sat-Runcuri și faza Ostrovu Corbului, aceasta din urmă fiind socotită mai nouă decît Schneckenberg B³¹. Descoperirile de la Verbița aparțin acestei ultime faze.

Dinamica deplasării triburilor Glina spre vest, în dauna celor Coțofeni, poate fi schițată dar nu și detaliată pentru fiecare zonă în parte. Din Muntenia cunoaștem doar descoperiri Coțofeni I și tot de acolo cele mai vechi descoperiri Glina. În estul Olteniei centrale, la Braneț³², o așezare Glina clasică suprapune o așezare Coțofeni II. În nord-estul Olteniei, comunitățile Glina pătrund numai după o etapă Coțofeni III a³³. În schimb, la Baia de Fier și Ostrovu Corbului, ele își fac apariția abia după o etapă Coțofeni IIIc.

¹⁹ Pentru detalii, vezi P. Roman, *MittArchInst. Beih.* 2, Budapesta, 1981, p. 165; idem, *Carpica*, 14, 1982, p. 46; idem, *Perioada timpurie a epocii bronzului „tracic” în Oltenia*, sub tipar.

²⁰ M. Garașanin, 39, *BerRGK*, 1958, pl. 20/2 - 5; N. Tasić, *ArchJug*, 9, 1968, pl. 1/1 - 4; I. Bóna, *op. cit.*, pl. X/8; XIV/7, 10; XVI/10; XVII/2 - 4, 12.

²¹ A. Prox, *Die Schneckenbergkultur*, Brașov, 1941, pl. 24; 26/2, 3; pentru grupul Jigodin, vezi P. Roman, J. Pál, H. Csába, *SCIV*, 24, 1973, 4, pl. 2/5; 4/1, 4 - 6.

²² A. Ulanici, *CercetArh*, 1, 1975, pl. 2/1; 3, 1979, fig. 8/6; 4, 1981, fig. 4/1.

²³ Idem, *CercetArh*, 1, 1975, fig. 15/1, 2, 7; 2, 1976, fig. 15/1; I. Nestor, *Dacia*, 3-4 (1927-1932), 1932, fig. 7/14; un exemplar și în stăruinea de la Govora-Runcuri, din cercetări efectuate în 1978 de Gh. Petre (P. Roman și Gh. Petre, *Cercetări la Govora Sat-Runcuri în 1977*, ms.).

²⁴ Expresia aparține lui Seb. Morintz (D. Popescu, *SCIV*, 17, 1966, 1, p. 163 care citează comunicarea „Descoperiri din epoca bronzului în r. Muscel” înțută de Seb. Morintz la *Inst. de arheologie în mai 1961*).

²⁵ D. V. Rosetti, *CercetArh*, 1, 1975, p. 276-281.

²⁶ Zsolt Székely, *Aluta*, 1980, p. 41-45.

²⁷ J. Banner, *Dolgozatok*, 3, 1927, 1-2, Szeged, p. 75-78; I. Nestor, *Der Stand*, p. 66, 67; N. Kalicz, *Die Frühbronzezeit in Nordost-Ungarn*, *ArchHung*, 45, 1968, p. 22-24; H. Ciugudeanu, *ActaMN*, 14, 1977, p. 43-56, completeate cu săpături de amploare efectuate de N. Vlăssă în Cheile Aiudului (inedite).

²⁸ M. Garașanin (*op. cit.*, p. 105-106) a subliniat, pe de o

parte strînsă înrudire dintre ritul de înmormintare al grupeii Bela Crkva cu cel al mormintelor stepice, iar pe de alta puternicele legături ale inventarului și ritualelor funerare cu Glina III-Schneckenberg. El explică constatarea făcută prin preluarea rapidă de către indo-europenii mai primitivi a culturii mai bogate și mai puternice a populațiilor locale (*ibidem*, p. 106). Nu are deci în vedere existența unor grupe etno-culturale rezultate din simbioza dintre elementele nord-pontice sau volino-podolice, pătrunse cu mult timp înainte, și cele locale — ele înșile transformate profund între timp. Pentru I. Bóna, ritul și inventarul mormintelor de tip Livezile-Verbița-Belotić-Bela Crkva-Negrișori fiind total deosebite de acelea din tumuli de origine nord-pontică (*ibidem*, p. 58), explicația elementului comun (tumuli însuși) o caută în reflectarea dezvoltării sociale a respectivelor comunități pe plan spiritual (*ibidem*, p. 60). Despre ritul de înmormintare al culturii Glina nu cunoaștem aproape nimic. Este posibil ca el să nu fi fost uniform și să fi cuprins deopotrivă morminte plane (Fundeni), morminte în ciste și sub tumuli. Cunoșteau probabil atît înmormințarea, cît și incinerarea.

²⁹ M. Garașanin, *op. cit.*, p. 93-94.

³⁰ P. Roman, *Perioada timpurie...*

³¹ *ibidem*; idem, *Perioada timpurie a epocii bronzului pe teritoriul României*, comunicare la al XII-lea simpozion de preistorie al *Inst. de arheologie, București*, decembrie 1983.

³² A. Ulanici, *CercetArh*, 1, 1975, p. 45 și urm.; 2, 1976, p. 33 și urm.; 3, 1979, p. 27 și urm.; 4, 1981, p. 20 și urm.

³³ Gh. Petre, *Buridava*, 2, 1976, p. 5 și urm.; idem, *Symposia Thracologica*, 1, Craiova, 1983, p. 3-4; Petre Roman, Gh. Petre, *op. cit.*

Situația din sudul Olteniei, mai ales din zona de cîmpie joasă, este mai puțin clară. De acolo, ne sînt cunoscute, mai întii, așezări Cernavodă III³⁴, apoi de tip Orlea-Sadovec³⁵ — acestora din urmă putîndu-li-se atribui și mormintele tumulare de la Cîrna³⁶ și Tărnava³⁷ — și așezări Coțofeni I și II³⁸. Așezările de la Basarabi (lingă Calafat), Castrele Traiane, Craiova, Coțofeni sînt atribuite fazei III a culturii Coțofeni³⁹. Că în cultura Coțofeni fuseseră integrate deja elemente din ritualul funerar tumular ne-o arată descoperiri de tipul celor de la Milostea⁴⁰ și Moldova Veche⁴¹. Acestea din urmă se înscriu într-o perioadă Coțofeni IIIc, sincronă cu faza Govora-Runcuri (III) a culturii Glina. În această perioadă, comunitățile Glina, prezente în Oltenia, n-au putut pătrunde deci prea adînc în partea centrală și nordică a provinciei. O vor fi făcut-o cu mai mult succes în sud? Doar cercetarea viitoare ne-o va spune. Oricum, chiar din această vreme (a fazei a III-a din evoluția lor), ele puteau purta cu ele elemente de ritual tumular propriu, ritual care, cum am văzut, nici pentru lumea Coțofeni nu era o noutate. Verbița reprezintă însă un moment nou, de pătrundere în adîncime, spre vest, a comunităților Glina. Ce va fi determinat această mișcare?

În cele mai sus scrise, am invocat, în chip repetat, prezența în sudul și la limitele platformei oltene a unor morminte tumulare specifice (tip Rast-Plenița): de mari dimensiuni, înalte, cu schelete orientate vest-est, construcții de lemn, fără inventar ceramic, care au atributele mormintelor Jamna tîrzii⁴². Cînd puteau pătrunde în această provincie și, mai departe, în Banat⁴³ și Cîmpia Tisei⁴⁴? Pînă în timpul fazei III a culturii Glina și B a culturii Schneckenberg, în ținuturile vest-pontice apăruse un cerc cultural⁴⁵ care gravita în jurul puternicului centru de iradiere culturală format de așezările din jurul lacului Varna⁴⁶. O nouă mișcare nord-pontică în această vreme nu este deci verosimilă. După aceea însă, nord-estul Bulgariei este acoperit de numeroase morminte tumulare⁴⁷, în timp ce așezările de tip Ezerovo își încheie evoluția. Tot astfel, așezări Glina, ulterioare fazei Govora-Runcuri și aceleia de la Odaia Turcului⁴⁸, nu ne sînt cunoscute din Muntenia. Presupunem deci că presiunea purtătorilor mormintelor tumulare tîrzii a rupt din nou echilibrul tribal existent. Comunitățile Glina au fost antrenate spre apus și ele au ocupat ultimele teritorii ale purtătorilor culturilor Coțofeni și chiar, în parte, Vučedol, în timp ce, în paralel, în lungul cîmpiei Dunării, triburi de stepă, cu morminte tumulare de tip Rast-Plenița, și-au urmat drumul, prin defileul Dunării, pînă în Banat și Cîmpia Tisei⁴⁹.

În Oltenia, putem deosebi deci trei categorii de morminte tumulare: a) integrate deja în mediul Coțofeni; b) de tip Verbița, datorate grupelor Glina și care reprezintă una dintre componentele integrate acestei simbioze; c) de tip Rast-Plenița care se datorează unor noi grupe etno-culturale, de origine nord-pontică. Prima categorie este cea mai veche și ea însăși permite deja o segmentare cronologică. Categoriile b și c sînt mai noi și, foarte probabil, contemporane.

³⁴ Seb. Morintz și P. Roman, *Dacia*, N.S., 13, 1969, p. 63, nota 9; D. Galbenu, Aluta, 1970, Sf. Gheorghe, p. 46—54; C. Tătulea, M. Nica, Oltenia, 1974, Craiova, p. 9—24.

³⁵ P. Roman, SCIV, 27, 1976, 2, p. 147—169.

³⁶ Gh. Bichir, SCIV, 9, 1958, 1, p. 101—112; idem, *Materiale*, 5, 1959, p. 276—278. Pentru încadrarea culturală, vezi și P. Roman, *op. cit.*, p. 160, 163.

³⁷ Bogdan Nikolov, *op. cit.*, cu mormintele de tip Orlea—Sadovec la baza tumulului (*ibidem*, fig. 1/1; 4/b).

³⁸ P. Roman, *op. cit.*, p. 163.

³⁹ Idem, *Cultura Coțofeni*, București, 1976, p. 43, 44.

⁴⁰ Eugenia Popescu, Alexandru Vulpe, *RevMuz*, 3, 1966, 2, p. 148—155. Mormintele de la Milostea sînt atribuite de D. Berciu, pe baza descoperirilor de la Ocnița, culturii Coțofeni (D. Berciu, *Buridava dacică*, București, 1981, p. 13).

⁴¹ P. Roman, PZ, 55. Bd., 1980, Heft 2, p. 224 și nota 35.

⁴² N. M. Šmaglii, I. T. Černiakov (*Kurganī stepnoi časti mezhdurečija Dunaia i Dnestra (1964—1966 gd.)*), *Materiale* Odessa, vol. 6, 1970) și Alexander Häusler (*Die Gräber der älteren Ockergrabkultur zwischen Dnepr und Karpaten*, Berlin, 1976) oferă suficiente date asupra mormintelor Jamna tîrzii.

⁴³ Borislav Jovanović, *Starinar*, N.S., 26, Belgrad, 1975, p. 9—24; idem, *Istraživanja*, 5, 1976, Novi Sad, p. 59—64.

⁴⁴ István Ecsedy, *The People of the Pit-Grave Kurgans*

in Eastean Hungary, *FontesArchHung*, 1979.

⁴⁵ P. Roman, *Carpica*, 14, 1982, p. 44—45.

⁴⁶ G. Tončeva, *Dacia*, N.S., 25, 1981, p. 41—62.

⁴⁷ Idem, *Studia Prachistorica*, 1—2, Sofia, 1978, p. 228—237.

⁴⁸ Ersilia Tudor, *Dacia*, N.S., 26, 1982, p. 59 și urm.

⁴⁹ Borislav Jovanović (*op. cit.*, p. 22—24), evidențiază analogiile existente între tumulii din Banat și cei din Oltenia (cu remarcă că „spirala” de argint de la Verbița nu este de tipul celor de la Plenița cum crede autorul citat, la p. 23), îi datează pe primii în perioada cuprinsă între sfîrșitul culturii Bodrogkeresztúr și începutul culturii Vučedol, ceea ce, teoretic vorbind, nu este exclus. Dacă se mențin însă analogiile citate, ei sînt de plasat într-o perioadă post-Vučedol. Cit privește mormintele de la Ketegyhaza (vezi, I, Ecsedy, *op. cit.*), P. Roman a arătat că ele nu pot fi contemporane cu așezarea Cernavodă III de acolo și că sînt mai noi (Petre Roman, *Übergang vom Neolithikum zur Bronzezeit auf dem Gebiet Rumäniens*, Sarajevo, sept. 1981; idem, *Carpica*, 14, 1982, nota 40). Un punct de vedere, identic, demonstrat în detaliu, la A. László, *AIIA* Iași, 20, 1983, p. 368—370 și în prezentul volum, p. 22—27. Asupra ansamblului problemelor menționate de A. László, al doilea dintre semnatari va reveni cînd va publica mormintele de la Moldova Veche.

Les sépultures tumulaires de Verbița (dép. de Dolj)

RÉSUMÉ

Les auteurs présentent trois tertres funéraires, fouillés en 1949 à Verbița (dép. de Dolj, Olténie). Le Tumulus I, de 20 m de diamètre et 0,60 m de hauteur, renfermait un squelette en position dorsale, les jambes recroquevillées, et orienté nord-sud (fig. 1/1). Sur les os, de faibles traces d'ocre. Inventaire : deux vases (fig. 2/1, 2). Le Tumulus II, au diamètre de 19 × 16 m, de même hauteur que le précédent (actuellement, il fait 1,20 m, en raison du rehaussement effectué de nos jours pour l'emplacement d'une borne de frontière). Sous le niveau du humus antique, se trouvait le squelette d'un enfant, orienté NNE—SSO, en position dorsale, et les jambes recroquevillées (fig. 1/2). Inventaire : une bague en fil d'argent (fig. 1/3) et deux vases : une cruche (fig. 2/3) et un vase (détruit), semblable à celui de la fig. 2/2. Le Tumulus III, de 19 m de diamètre, et 0,70 m de hauteur, recouvrait en son centre une sépulture au squelette en position dorsale, avec les jambes recroquevillées et retombées sur sa droite. Main gauche sur la poitrine, main droite sur l'abdomen. En très mauvais état de conservation. Orientation : NNE—SSO. Tout autour, des traces d'impressions de feuilles. Inventaire : à ses pieds, deux vases, l'un à l'état fragmentaire (fig. 2/4), l'autre détruit, avec un décor semblable à celui de la fig. 2/4, c'est-à-dire des impressions rondes. A proximité du squelette, pour ainsi dire à la droite des pieds, 40 cm plus haut, se trouvait un crâne de bovidé.

Les auteurs montrent que ces trois tertres funéraires forment un groupe unitaire, bien individualisé par rapport à d'autres sépultures tumulaires de la plaine d'Olténie. Ils les attribuent à la phase finale (IV) de la civilisation de Glina, ultérieure aux civilisations de Coțofeni et Vučedol, et synchrones avec des découvertes de type Belotic—Bela Crkva—Vinkovci—Somogyvár—Makó. En Olténie, trois catégories de sépultures tumulaires, selon les auteurs, sont à distinguer : a) intégrées en milieu Coțofeni (de type Cîrna, Milostea, Tărnava, Moldova Veche), avec une évolution plus longue ; b) de type Verbița, attribuées aux communautés Glina qui ont pénétré en Olténie et c) de type Plenița-Rast, qui s'expliquent par une nouvelle vague de populations nord-pontiques, qui, en longeant le Danube, sont parvenues jusque dans le Banat (note 43) et dans la plaine de la Tisza (note 44). Les deux dernières catégories sont considérées comme contemporaines, la première étant plus ancienne.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Verbița. 1, sépulture du Tumulus I ; 2, sépulture du Tumulus II ; 3, bague d'argent, Tumulus II.
Fig. 2. Verbița. 1, 2 vases, Tumulus I ; 3 cruche, Tumulus II ; 4, cruche, Tumulus III.